LUND UNIVERSITY

Parternas organisationsgrad och kollektivavtalens utbredning

Kjellberg, Anders

Published in:
Avtalsrörelsen och lönebildningen 2020

2021

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

Link to publication

Citation for published version (APA):
Kjellberg, A. (2021). Parternas organisationsgrad och kollektivavtalens utbredning. I *Avtalsrörelsen och lönebildningen 2020: Medlingsinstitutets årsrapport* (s. 231-239). (Medlingsinstitutets årsrapport; Vol. 2020). Medlingsinstitutet.

Total number of authors:
1

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Avtalsrörelsen och lönebildningen 2020

Medlingsinstitutets årsrapport

Medlingsinstitutet
Swedish National Mediation Office

Medlingsinstitutet
Box 1236
111 82 Stockholm

Telefon: 08-545 292 40
Webbplats: www.mi.se

Avtalsrörelsen och lönebildningen
År 2020
Medlingsinstitutets årsrapport

Grafiskt produktionsstöd: Forma Viva, Linköping
Tryck: Stibo Graphic, Helsingborg 2021
Omslagsfoton: Shutterstock
ISSN 1650-8823

Medlingsinstitutet

Medlingsinstitutet är en myndighet under Arbetsmarknadsdepartementet och har tre huvuduppgifter:

… att verka för en väl fungerande lönebildning.
… att ansvara för medling i arbetskonflikter.
… att vara statistikansvarig myndighet för den officiella lönestatistiken.

Medlingsinstitutet publicerar varje år en rapport om avtalsrörelsen och lönebildningen. Detta är den tjugonde rapporten, den första publicerades i februari 2002.

Redaktör för årsrapporten är Bosse Andersson. För texterna står Peter Beijron, John Ekberg, Per Ewaldsson, Anna Fransson, Petter Hällberg och Christian Kjellström. Kapitel 17 om organisationsgrad och kollektivavtalens utbredning har skrivits av professor Anders Kjellberg vid Lunds universitet.

Sammanfattning

Covid-19-pandemin påverkade hela samhället under år 2020 – det gällde även avtalsrörelsen och lönebildningen. Men mitt under pandemin genomfördes en stor avtalsrörelse, avtal tecknades om trygghet och omställning, om pensionsbestämmelser och om korttidsarbete. Den svenska ekonomin stod sig i en internationell jämförelse väl och den svenska modellen med starka och ansvarstagande arbetsmarknadsparter visade sig vara robust.

Avtalsrörelsen var omfattande under året. Cirka 500 centrala avtal löpte ut och skulle omförhandlas. De avtalen omfattade cirka tre miljoner anställda – en majoritet av alla som har ett jobb.

Utgången av mars 2020 skulle ha varit den tidpunkt under året då flest avtal löpte ut. Det gällde bland annat avtalen inom industrin, men hela avtalsrörelsen kom att förskjutas då parterna i det ekonomiskt osäkra läget beslutade att prolongera, eller med andra ord förlänga, avtalen till efter sommaren.

När industrins parter till slut tecknade avtal kom de att gälla i 29 månader med ett avtalsvärde på 5,4 procent. Industrins avtal blev normbildande och fick ett brett genomslag på arbetsmarknaden.

Trots omfattningen av avtalsrörelsen gick inte en enda arbetsdag förlorad på grund av konflikt på arbetsmarknaden under året. Inte heller på lokal nivå gick några arbetsdagar förlorade på grund av konflikter. Det är första gången någonsin som antalet förlorade arbetsdagar i tabellen över varsel och stridsåtgärder (i rapportens fjärde kapitel) summeras till en nolla.

Det betyder inte att det inte uppstod tvister. I förbundsförhandlingarna – det som vi ofta kallar avtalsrörelsen – tillsattes medlare i åtta fall. Till det kommer medlingar som gällde två förhandlingar under 2021, men som ändå får räknas till samma avtalsrörelse. En medling gällde prolongering av avtal.

På lokal nivå förekom 11 tvister och av dem var 10 avtalstvister. Medlare utsågs i 8 lokala ärenden.

När förhandlingarna sköts på framtiden fick fack och arbetsgivare snabbt ställa om sina förhandlingsorganisationer. Avtal måste förhandlas fram för att kollektivavtalsbundna företag skulle kunna använda sig av det nya stödet vid korttidsarbete. Parterna förde också förhandlingar om trygghet och omställning som resulterade i ett huvudavtal mellan Svenskt Näringsliv och PTK. LO-förbunden Kommunal och IF Metall anslöt sig senare till det avtalet sedan LO dragit sig ur förhandlingarna. Arbetet med att ta fram lagstiftning som matchar överenskommelsen pågår under år 2021.

Världens ekonomier utvecklades sämre under 2020 än under något år efter andra världskriget med ett fall av global BNP med mer än 4 procent. Olika länder har i olika takt börjat återhämta sig men såväl produktion som efterfrågan ligger på en lägre nivå än före pandemin.

Ekonomiskt har Sverige klarat sig bra i förhållande till många länder i vår omgivning. Till viss del beror det på att krisen har varit förhållandevis mild i de länder som har störst vikt för Sveriges export, men också på en näringslivsstruktur där till exempel turismen inte väger lika tungt som i bland annat flera sydeuropeiska länder.

Krisen har slagit mycket olika mot olika delar av det svenska näringslivet. Intäkterna försvann nästan helt i stora delar av servicesektorn. Vissa andra branscher har visat lönsamhet också under krisen och inom exempelvis handel, information och kommunikation ökade antalet anställda. Sysselsättningsminskningen var som störst i servicesektorn.

Det system med korttidsarbete som infördes gjorde att antalet arbetade timmar kunde minska utan att sysselsättningen föll i samma utsträckning. Den minskade sysselsättningen verkar i huvudsak mer bero på färre nyanställningar och att tillfälliga anställningar inte har förnyats än på en ökning av antalet uppsagda tillsvidareanställningar. Arbetslösheten, som redan var på uppgång innan krisen, ökade snabbt under året – i synnerhet för ungdomar och utrikes födda. Också långtidsarbetslösheten ökade, delvis som en följd av svårigheterna att få nytt arbete under årets första månader.

Pandemin och de stödåtgärder som vidtagits i olika länder gör det svårt att med säkerhet beskriva förändringar i Sveriges kostnadsläge gentemot omvärlden. Det finns emellertid få tecken på att Sveriges övergripande konkurrenssituation skulle ha försämrats under år 2020. Trots en stärkt krona har Sverige snarast tagit exportmarknadsandelar.

Eftersom avtalsförhandlingarna blev uppskjutna och de gällande avtalen förlängdes gick mer än ett halvår utan en ny lönerevision. Det satte sina spår i konjunkturlönestatistiken som preliminärt visar löneökningar på 1,9 procent under år 2020. Det är den lägsta löneökningstakt som hittills uppmätts under ett enskilt år.

Pandemin påverkade också tillströmningen av medlemmar till de fackliga organisationerna. Medlemstalen i de förbund som ingår i LO, TCO och Saco ökade med 2,3 procent. LO-förbunden bröt de senaste årens nedåtgående trend och ökade med 19 000 medlemmar. Inom LO ökade fackförbunden Handels och Kommunal mest. TCO-förbundet Unionen ökade sitt medlemstal mest av alla – mer än Kommunal och Handels tillsammans.

Kollektivavtalens täckningsgrad är högre i Sverige än i omvärlden och förändras mycket långsamt. Närmare 90 procent av alla anställda i Sverige omfattas av kollektivavtal eftersom arbetsgivare med kollektivavtal ska tillämpa dem på alla anställda. Den fackliga organisationsgraden har stabiliserats på närmare 70 procent, men skillnaden mellan arbetare och tjänstemän ökar. Fyra av tio arbetare är i dag utan fackligt medlemskap.

Lönestrukturstatistikens senaste utfall gäller år 2019 och visar att den genomsnittliga lönen då var 35 300 kronor i månaden. Lönespridningen i Sverige, som är låg vid en internationell jämförelse, har de senaste åren varit relativt konstant.

Lönestrukturstatistiken används också för att studera löneskillnaden mellan kvinnor

och män. År 2019 var skillnaden 9,9 procent. Löneskillnaden har minskat varje år sedan 2007. Medlingsinstitutets rapport om löneskillnader mellan kvinnor och män publiceras nästa gång i juni 2021 och bygger då på lönestrukturstatistiken för år 2020.

Ser man till arbetsinkomsten, som påverkas av den arbetade tiden, så minskar skillnaden mellan könen snabbare. Det beror på att kvinnors genomsnittliga arbetstid ökar medan männens minskar. Löneskillnaden mellan kvinnor och män har minskat med 5,9 procentenheter mellan 2006 och 2019. Skillnaden i arbetsinkomst har minskat med 8,7 procentenheter under samma tidsperiod.

17. Parternas organisationsgrad och kollektivavtalens utbredning[1]

Andelen anställda som omfattas av kollektivavtal ligger sedan flera år på omkring 90 procent. Ungefär lika hög är organisationsgraden bland arbetsgivarna om man mäter den som andelen anställda på arbetsmarknaden med en arbetsgivare som är med i en arbetsgivarorganisation.[2] Den fackliga organisationsgraden har stabiliserats på närmare 70 procent, men med ökade skillnader mellan tjänstemän och arbetare. Fyra av tio arbetare är i dag utan fackligt medlemskap.

Kollektivavtalen har en central roll i den svenska arbetsmarknadsmodellen. Nio av tio anställda i Sverige omfattas av kollektivavtal eftersom arbetsgivare med kollektivavtal måste tillämpa dem på alla sina anställda. Avgörande för kollektivavtalens starka ställning i Sverige är att både anställda och arbetsgivare i betydande utsträckning är organiserade.

Den fackliga organisationsgraden har minskat sedan 1990-talets mitt. Sverige är dock fortfarande, tillsammans med en grupp av nordiska länder, ett av de länder som har högst facklig organisationsgrad i världen. Sedan 2009 har det fackliga medlemsras som inträffade under de närmast föregående åren planat ut. I dag är närmare 70 procent av de anställda i Sverige medlemmar i en facklig organisation, i Danmark och Finland omkring 60–65 procent. Även om den genomsnittliga organisationsgraden under senare år inte har förändrats särskilt mycket i Sverige (70 procent 2011–2014, 69 procent 2015–2017, 68 procent 2018–2019 och återigen 69 procent 2020) kan en tydlig skillnad konstateras mellan arbetare och tjänstemän. Den nedåtgående trend i andelen fackligt anslutna som förekommer hos arbetarna uteblev under åren 2009–2016 hos tjänstemännen bland vilka i stället en mindre uppgång inträffade. Under 2017 och 2018 sjönk dock både arbetarnas och tjänstemännens organisationsgrad.[3] År 2019 var organisationsgraden för arbetare oförändrad medan den sjönk till 72 procent bland tjänstemännen. Under ”coronaåret” 2020 steg arbetarnas organisationsgrad till 61 procent och tjänstemännens till 73 procent.

---

1 Kapitlet har författats av Anders Kjellberg, professor i sociologi vid Lunds universitet. Det har tillkommit i anslutning till forskningsprojektet ”Trade Unions in Europe” (Etui, Bryssel).

2 Att kollektivavtalens täckningsgrad och arbetsgivarnas organisationsgrad är nästan densamma trots att hängavtalen (med oorganiserade arbetsgivare) adderas till arbetsgivarorganisationernas kollektivavtal vid beräknandet av kollektivavtalens täckningsgrad förklaras av att inte alla anställda i Svenskt Näringslivs medlemsföretag är ”inkopplade” på kollektivavtal. Det gäller främst Svensk Handel och tre av Almegaförbunden. År 2019 var det sammanlagt cirka 26 000 arbetare och tjänstemän i SN-förbunden som inte omfattades av kollektivavtal. Detta tal har justerats ned kraftigt jämfört med föregående årsrapport.

3 Mellan 2017 och 2018 var tjänstemännens organisationsgrad mätt i hela procentenheter oförändrat 73 procent (tabell 17.4B). Om en decimal tas med skedde dock en nedgång från 73,3 procent 2017 till 72,5 2018, det vill säga med 0,8 procentenheter (vilket avrundat blir en procentenhet). Räknat på detta sätt var nedgången densamma som bland arbetarna (från 61,1 procent 2017 till 60,3 procent 2018). Mellan 2018 och 2019 skedde räknat med en decimal endast små förändringar: minus 0,2 procentenhet bland arbetarna (till 60,1 procent) och minus 0,3 enhet hos tjänstemännen (till 72,2 procent). Avrundat till hela procent blev det ändå en nedgång från 73 procent till 72 procent hos tjänstemännen. Mellan 2019 och 2020 steg organisationsgraden bland arbetare från 60,1 till 60,8 procent, det vill säga med en procentenhet antingen man räknar med hela procent (från 60 till 61 procent) eller med procentenheter (plus 0,7 procentenhet, vilket avrundat blir en procentenhet). Bland tjänstemännen ökade organisationsgraden från 72,2 procent 2019 till 73,2 procent 2020, det vill säga med en hel procentenhet hur man än räknar.

Av stor betydelse för kollektivavtalens täckningsgrad är hur väl organiserade arbetsgivarna är. Till skillnad från de fackliga organisationerna har arbetsgivarorganisationerna inte tappat mark de senaste tjugo åren.

Sverige avviker här markant från till exempel Tyskland, där såväl arbetsgivarnas organisationsgrad som kollektivavtalens utbredning och den fackliga anslutningen minskat under en längre tidsperiod.

17.1 Kollektivavtalens täckningsgrad[4]

En beräkning avseende 2019 visar att 90 procent av löntagarna i åldern 16–64 år omfattades av kollektivavtal (inklusive så kallade hängavtal), se **tabell 17.1**. Det var praktiskt taget detsamma som under de nitton föregående åren.

Inom privat sektor omfattade kollektivavtalen 1995–2019 cirka 83–85 procent av de anställda (1995–2005 reviderade jämfört med förra årsrapporten), men flera brott i tidsserien gör att man inte bör dra alltför långtgående slutsatser. Inom offentlig sektor täcks samtliga anställda av kollektivavtal.

Tabell 17.1 Andel anställda efter sektor, i procent, som täcks av kollektivavtal[5]
Ålder 16–64 år

Sektor	1995:1	1995:2	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Privat	90	84	81	84	83	/ 82	/ 84	85	84
Offentlig	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Alla	94	90	88	89	89	/ 88	/ 90	90	89

Sektor	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Privat	84	85	84	85	85	84	/ 83	83	85
Offentlig	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Alla	89	90	89	90	90	90	/ 89	90	90

Anmärkning: För åren 1995 och 2005 har kollektivavtalens täckningsgrad reviderats i förhållande till förra årsrapporten genom en ny uppskattning av hängavtalens omfattning. För år 1995 avser 1995:1 den oreviderade beräkningen och 1995:2 den reviderade. Åren 2000 och 2006 har tillkommit i jämförelse med tidigare redovisningar. År 2007 avser 2007:2 i förra årsrapporten.
Källa: Anders Kjellberg, Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund, Sociologiska institutionen Lunds universitet (2021).

17.2 Fack och arbetsgivare: utveckling av organisationsgraden[6]

Den fackliga organisationsgraden har gått ned sedan 1990-talets mitt (**tabell 17.2**). Under åren 2007 och 2008 var nedgången så kraftig att man kan tala om ett medlemsras. Bland privatanställda sjönk den fackliga organisationsgraden mellan 2006 och 2008 från 71 till 65 procent (årsgenomsnitt). Även den totala fackanslutningen sjönk med sex procentenheter eller från 77 procent 2006 till 71 procent 2008. Därefter har en stabilisering ägt rum. Ur ett internationellt perspektiv är organisationsgraden fortfarande mycket hög i Sverige.

---

4 För en närmare redogörelse av hur beräkningar gjorts se Anders Kjellberg: "Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund" Lunds universitet 2021

5 Tecknet i tabellen / markerar brott i serie till följd av förändrad beräkningsmetod. Jämfört med föregående årsrapport har hängavtalens omfattning 1995:2 och fram till 2007 reviderats (åren 2000 och 2006 har tillkommit och 2007:1 har utgått) – se Anders Kjellberg: "Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund" Lunds universitet 2021 (appendix). Till de sammanlagt cirka 114 800 individerna under hängavtal 2019 (95 100 arbetare och 19 700 tjänstemän) tillkommer under reguljära kollektivavtal 2 408 100 individer i privat sektor och 1 458 800 i offentlig sektor eller totalt 3 981 700 individer (16–64 år inklusive hängavtal). Antalet anställda i Sverige (privat + offentlig sektor) enligt AKU 4:e kvartalet 2019 var 4 434 800 (16-64 år)..

6 För en närmare redogörelse av hur beräkningar gjorts se Anders Kjellberg: "Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund" Lunds universitet 2021.

Till skillnad från den fackliga anslutningen har arbetsgivarnas organisationsgrad varit relativt stabil de senaste tjugo åren, om man som mått använder andelen anställda i företag och verksamheter som är anslutna till en arbetsgivarorganisation (**tabell 17.2**). En konsekvens är att arbetsgivarnas organisationsgrad i både privat sektor och totalt sett numera är avsevärt högre än den fackliga organisationsgraden. År 2019 arbetade 82 procent av alla privatanställda i företag som var anslutna till en arbetsgivarorganisation. Andelen fackligt anslutna i privat sektor var samma år 63 procent. År 2000 låg den fackliga organisationsgraden bland privatanställda på ungefär samma nivå som arbetsgivarnas organisationsgrad i privat sektor (74 respektive 75 procent). Även på arbetsmarknaden i dess helhet var organisationsgraden år 2000 nästan densamma hos facken (81 procent) och arbetsgivarna (83 procent), men därefter har en betydande skillnad uppstått. År 2019 var organisationsgraden för arbetsgivarna 20 procentenheter högre än för löntagarna. Fackmedlemmarna utgjorde detta år 68 procent av alla anställda medan de till en arbetsgivarorganisation anslutna företagen och verksamheterna omfattade 88 procent av samtliga anställda.

Tabell 17.2 Anställda som tillhör fackföreningar respektive täcks av kollektivavtal genom arbetsgivares medlemskap i arbetsgivarorganisationer
Procent

Facklig organisationsgrad									
Sektor	**1995**	**2000**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**
Privat	78	74	72	71	68	65	65	65	65
Offentlig	94	92	89	88	86	84	84	85	83
Alla	85	81	78	77	73	71	71	71	70
	2012	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	
Privat	65	65	64	64	64	64	63	63	
Offentlig	83	83	82	81	80	79	79	79	
Alla	70	70	70	69	69	69	68	68	
Andel anställda hos arbetsgivare anslutna till arbetsgivarorganisationer									
Sektor	**1995**	**2000**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**
Privat	77	75	78	77	77	/ 80	81	80	80
Offentlig	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Alla	86	83	86	85	84	/ 87	88	87	86
Sektor	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	
Privat	81	80	82	82	82	82	83	82	
Offentlig	100	100	100	100	100	100	100	100	
Alla	87	87	88	88	88	88	90	88	

Källa: se tabell 17.1.

Fördjupning: Ett alternativt sätt att beräkna arbetsgivarnas organisationsgrad

Ett alternativt sätt att beräkna arbetsgivarnas organisationsgrad i privat sektor är att dividera antalet medlemmar i arbetsgivarorganisationer med antalet företag i privat sektor som i SCB:s företagsregister har minst en anställd. Eftersom det i aktiebolag med endast en anställd i regel är ägaren själv som är den anställde finns det anledning att exkludera dessa företag, som i november 2019 svarade för 120 900 av de totalt 344 800 företagen med minst en anställd. Genom att dividera de 65 200 organiserade företagen med anställda år 2019 med de totalt 223 900 arbetsgivarna (344 800 minus 120 900) fås en organisationsgrad på 29 procent. Eftersom ägaren inte alltid är den anställde i aktiebolag med en anställd är den verkliga organisationsgraden något lägre än 29 procent.

Andelen fackligt anslutna anställda har sjunkit sedan mitten av 1990-talet och allra mest bland de unga (**tabell 17.3**). Sedan 2010 har nedgången dock huvudsakligen varit koncentrerad till de medelålders och äldre medan en viss återhämtning skett i åldern 16–24 år och i viss mån också bland 25–29-åringar, i det senare fallet efter en nedgång mellan 2010 och 2012.

Tabell 17.3 Facklig organisationsgrad 2006–2020

Ålder	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
16–24 år	46	40	36	35	34	34	36	36	35
25–29 år	68	64	61	59	60	58	57	58	58
Summa 16–29 år	58	53	49	48	48	47	47	47	47
30–44 år	77	74	72	72	73	72	71	71	71
45–64 år	85	82	81	80	80	80	80	80	80
Summa 16–64 år	77	73	71	71	71	70	70	70	70
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2006–2019	2019–2020	
16–24 år	35	36	37	36	35	37	-11	+2	
25–29 år	59	59	59	58	58	60	-10	+2	
Summa 16–29 år	48	49	49	49	49	51	- 9	+2	
30–44 år	70	70	69	68	68	69	-9	+1	
45–64 år	79	79	78	77	76	76	-9	0	
Summa 16–64 år	69	69	69	68	68	69	-9	+1	

Anmärkning: Anställda årsgenomsnitt (AKU, SCB). Heltidsstuderande som arbetar vid sidan om studierna exkluderade.
Källa: Se tabell 17.1.

17.3 Olika utveckling av organisationsgraden

Tre av fyra anställda i åldern 16–24 år har i dag ett arbetaryrke. Många av dem finns i de privata tjänstenäringarna där den fackliga organisationsgraden är lägre än i industrin och den offentliga sektorn (**tabell 17.4**). Därtill kommer att det fackliga medlemsraset bland arbetare var betydligt kraftigare i dessa näringar (minus åtta procentenheter mellan 2006 och 2008) än inom industrin (minus tre enheter) eller offentlig sektor (minus fyra enheter). Mellan 2006 och 2008 sjönk andelen fackligt anslutna arbetare från 77 till 71 procent (**diagram 17.1**). Till skillnad från bland tjänstemännen fortsatte nedgången bland arbetarna till 60 procent 2018 och 2019. År 2020 skedde en vändning uppåt till 61 procent fackligt anslutna arbetare. Andelen fackligt anslutna tjänstemän var samma år 73 procent vilket precis som bland arbetarna innebär en uppgång med en procentenhet.

Den genomsnittliga organisationsgraden för anställda (arbetare och tjänstemän) sjönk från 70 procent 2014 till 69 procent 2016–2017 och 68 procent 2018–2019 varefter en ökning skett till 69 procent 2020.[7]

7 Se också avsnitt 16.3.

Diagram 17.1 Organisationsgrad för arbetare och tjänstemän år 2000–2020

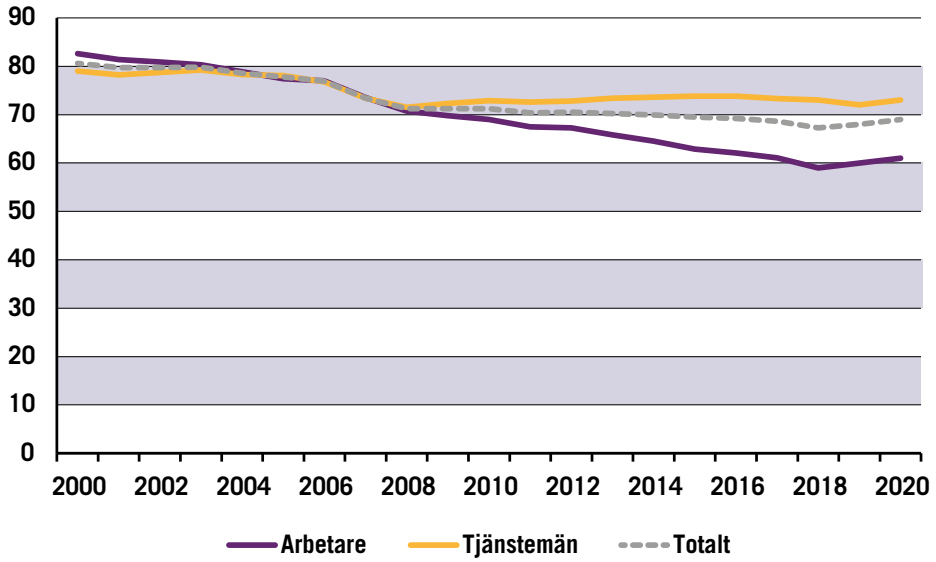

Källa: Anders Kjellberg, Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund, Sociologiska institutionen Lunds universitet (2021).

Sedan 2006 har andelen fackligt anslutna bland privatanställda gått ned avsevärt bland arbetare (minus sjutton procentenheter vid en jämförelse mellan 2006 och 2020) medan den bland tjänstemän återhämtat sig till 2006 års nivå. Som följd av detta är tjänstemännens organisationsgrad inom privat sektor i dag högre än arbetarnas (69 respektive 57 procent) medan det var tvärtom år 2006 (69 respektive 74 procent). Om heltidsstuderande som arbetar vid sidan av studierna inkluderas blir arbetarnas organisationsgrad inom privat sektor 58 procent 2020. Räknat på detta sätt var således drygt fyra av tio privatanställda arbetare inte fackligt anslutna 2020.

Tabell 17.4A Facklig organisationsgrad för arbetare per bransch och sektor 2006–2020

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Industri m.m.	84	81	81	81	79	78	78	77	76
Byggverksamhet	81	77	73	73	71	69	69	68	67
Parti- och detaljhandel	64	61	57	56	57	56	56	56	53
Övrig privat service	67	62	58	57	57	55	55	54	54
därav hotell & restaurang	52	47	40	36	36	33	32	30	29
Summa privat service	66	62	58	56	57	55	55	54	53
Summa privat sektor	74	70	67	66	65	64	63	62	61
Offentlig sektor	87	85	83	82	83	80	80	79	77
Samtliga arbetare	77	74	71	70	69	67	67	66	64
	2015	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2006–2019**	**2019–2020**	
Industri m.m.	76	75	74	73	72	73	-12	+1	
Byggverksamhet	65	66	64	63	62	58	-19	-4	
Parti- och detaljhandel	52	54	53	52	52	52	-12	0	
Övrig privat service	51	50	49	49	48	50	-19	+2	
därav hotell & restaurang	28	28	27	31	27	34	-25	+7	
Summa privat service	51	51	51	50	49	51	-17	+2	
Summa privat sektor	59	59	58	57	57	57	-17	0	
Offentlig sektor	77	74	72	71	72	72	-15	0	
Samtliga arbetare	63	62	61	60	60	61	-17	+1	

Källa: Se tabell 17.1

Tabell 17.4B Facklig organisationsgrad för tjänstemän per bransch och sektor 2006–2020

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Industri m.m.	80	76	75	76	77	78	79	80	79
Byggverksamhet	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Parti- och detaljhandel	62	59	56	58	61	59	60	61	63
Övrig privat service	66	63	61	63	63	64	65	65	66
Summa privat service	65	62	60	62	63	63	64	65	65
Summa privat sektor	69	65	63	65	65	65	67	67	68
Offentlig sektor	89	86	85	85	86	85	84	84	84
Samtliga tjänstemän	77	73	72	72	73	73	73	73	74
	2015	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2006–2019**	**2019–2020**	
Industri m.m.	80	80	79	78	78	79	-2	+1	
Byggverksamhet	*	*	*	*	*	*	*	*	
Parti- och detaljhandel	64	66	64	65	66	67	+4	+1	
Övrig privat service	66	67	66	65	65	67	-1	+2	
Summa privat service	66	67	66	65	65	67	0	+2	
Summa privat sektor	68	69	68	67	67	69	-2	+2	
Offentlig sektor	83	82	82	82	81	81	-8	0	
Samtliga tjänstemän	74	74	73	73	72	73	-5	+1	

*Relativt få anställda tjänstemän i byggbranschen och därmed litet urval motiverar att denna grupp inte redovisas separat.
Källa: Se tabell 17.1

Tabell 17.4C Facklig organisationsgrad för alla anställda per bransch och sektor 2006–2020

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Industri m.m.	82	79	79	79	78	78	79	78	77
Byggverksamhet	79	75	71	71	70	68	67	67	67
Parti- och detaljhandel	63	60	57	57	58	57	58	59	58
Övrig privat service	67	63	60	61	61	61	61	61	61
därav hotell & restaurang	52	49	41	36	38	37	36	34	34
Summa privat service	66	62	59	60	60	60	61	61	61
Summa privat sektor	71	68	65	65	65	65	65	65	64
Offentlig sektor	88	86	84	84	84	83	83	83	82
Samtliga anställda	77	73	71	71	71	70	70	70	70
Män	74	71	68	68	68	67	68	67	67
Kvinnor	80	76	74	74	75	73	73	73	73
	2015	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2006–2019**	**2019–2020**	
Industri m.m.	77	77	76	75	75	76	-7	+1	
Byggverksamhet	65	65	64	63	61	60	-18	-1	
Parti- och detaljhandel	58	60	59	58	59	60	-4	+1	
Övrig privat service	61	61	60	60	60	62	-7	+2	
därav hotell & restaurang	34	34	32	35	34	42	-18	+8	
Summa privat service	60	61	60	59	60	62	-6	+2	
Summa privat sektor	64	64	64	63	63	64	-8	+1	
Offentlig sektor	81	80	79	79	79	79	-9	0	
Samtliga anställda	69	69	69	68	68	69	-9	+1	
Män	66	66	65	64	64	65	-10	+1	
Kvinnor	73	72	72	72	72	73	-8	+1	

Källa: Se tabell 17.1

Vid en nedbrytning på olika branscher och socioekonomiska grupper framträder under senare år (**tabell 17.4 A–C**) en splittrad bild med fallande facklig organisationsgrad hos vissa grupper och oförändrad eller stigande hos andra. Ett exempel är industrin inom vilken andelen fackligt anslutna arbetare mellan 2008 och 2020 sjönk med åtta procentenheter samtidigt som tjänstemännens fackanslutning steg med fyra enheter.

Även inom de privata tjänstenäringarna går utvecklingen isär. Mellan 2008 och 2020 sjönk arbetarnas organisationsgrad med sju procentenheter medan tjänstemännens steg med lika många enheter. För perioden 2006–2020 i sin helhet sjönk den genomsnittliga fackanslutningen bland arbetarna i den privata tjänstesektorn med 15 procentenheter (från 66 till 51 procent) men steg med två enheter bland tjänstemännen (till 67 procent). Som en konsekvens är tjänstemännen i dag i högre utsträckning än arbetarna fackanslutna i denna sektor. Allra störst är arbetarnas fackliga tillbakagång inom byggbranschen där den är 23 procentenheter. Det är en minskning från 81 procent fackanslutna 2006 till 58 procent 2020. Den näst största tillbakagången finns bland arbetare inom hotell- och restaurangbranschen där tillbakagången är 18 procentenheter från 52 procent fackanslutna 2006 till 34 procent 2020. Under senare år har hotell- och restaurangarbetarnas organisationsgrad fluktuerat ganska kraftigt både nedåt och uppåt. Siffrorna bör ses med viss reservation för denna bransch eftersom antalet yrkesverksamma arbetare och därmed urvalet i arbetskraftsundersökningarna, som ligger till grund för statistiken, inte är lika stort som i till exempel byggbranschen.

Utvecklingen under år 2020 är svårtolkad även av andra skäl som hänger samman med covid-19-pandemin och de följder den har fått på arbetsmarknaden. Som framgår av tabell 17.4A och 17.4C ökade organisationsgraden inom hotell- och restaurangbranschen med sju respektive åtta procentenheter mellan 2019 och 2020. Branschen har drabbats extra hårt av covid-19-pandemin vilket har lett till att antalet anställda enligt AKU minskade med 16 300 personer eller drygt 15 procent mellan 2019 och 2020 (årsmedeltal, exklusive heltidsstuderande som arbetar vid sidan av studierna). Med färre anställda i branschen är stigande organisationsgrad förenligt med minskat eller i stort sett oförändrat antal fackmedlemmar. En del av organisationsgradens uppgång under 2020 förklaras sannolikt av att i första hand tidsbegränsat anställda får gå vid personalneddragningar, en annan del av att många personer sökte sig till facken och deras a-kassor under osäkra tider. Eftersom tidsbegränsat anställda i jämförelse med fast anställda (tillsvidareanställda) mer sällan är medlemmar i facket får detta, allt annat lika, en positiv inverkan på organisationsgraden. Det är naturligt att tidsbegränsat anställda sägs upp eller inte anlitas i större utsträckning vid en ekonomisk nedgång. Men under 2020 kan även reglerna för korttidsarbete ha spelat in. En förutsättning för att få tillgång till stöd vid korttidsarbete är att tillfälliga anställningar har avslutats, se kapitel 6 och 7.

17.4 Andelen fackligt anslutna ur ett internationellt perspektiv

Internationellt sett har Sverige, Finland och Danmark en mycket hög facklig organisationsgrad, cirka 60–70 procent (**tabell 17.5**). Gemensamt för dessa tre länder och Belgien är förekomsten av fackliga arbetslöshetskassor. Norge lämnade det så kallade Gentsystemet 1938 men har ändå en internationellt sett hög facklig anslutning. Både den norska och den belgiska organisationsgraden utmärks av stabilitet, vilket kontrasterar mot den nedgång som inträffat i Sverige, Finland och Danmark. Den höga organisationsgraden hos arbetsgivare och fack är en starkt bidragande orsak till att man i Sverige inte har någon lagstiftning om minimilöner eller allmängiltigförklaring av avtal.[8]

8 Se kapitel 16.

Tabell 17.5 Facklig organisationsgrad för anställda i 31 länder 2000–2020

	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2000-senaste procent enheter*	2000-senaste procent**
Sverige	81	78	71	69	69	69	68	68	69	-12	-15
Finland	76	71	70	66	65	62	60			-16	-21
Danmark	75	72	69	/64	63	63	64	63		-12	-16
Belgien	56	54	54	54	53	52	50			-6	-11
Norge	53	51	51	50	50	50	50	50		-3	-6
Italien	34	33	36	36	34	34	34			0	0
Irland	36	33	34	-	26	25	-			-11	-31
Kanada	31	30	30	29	-	-	-			-2	-6
Österrike	37	34	29	27	27	27	26			-11	-30
Storbritannien	30	29	27	25	24	23	23	24		-6	-20
Grekland	25	-	22	-	20	-	-			-5	-20
Slovenien	44	38	30	21	20	-	-			-24	-55
Tyskland	25	22	19	18	17	17	17			-8	-32
Nederländerna	23	21	19	18	17	17	16			-7	-30
Portugal	21	-	20	16	15	-	-			-6	-29
Japan	21	19	19	17	17	17	17	17		-4	-19
Spanien	17	16	18	15	15	14	14			-3	-18
Schweiz	20	19	18	16	15	17	-			-3	-15
Australien	25	-	18	-	15	-	14			-11	-44
Mexiko	17	17	15	13	13	13	12			-5	-29
Tjeckien	27	19	16	12	12	12	12			-15	-56
Slovakien	32	23	15	12	11	-	-			-21	-66
Lettland	21	-	15	13	12	12	12			-9	-43
Polen	25	26	18	-	13	-	-			-12	-48
USA	13	12	12	11	11	11	11	10	11	-2	-15
Ungern	20	17	-	9	9	8	8			-12	-60
Sydkorea	12	10	10	10	10	11	12			0	0
Litauen	17	-	10	8	8	8	7			-10	-59
Frankrike	10	9	9	9	9	9	9			-1	-10
Turkiet	16	-	11	8	8	9	9			-7	-44
Estland	14	9	8	5	4	4	4			-10	-71

* Förändring i procentenheter mellan 2000 och senast tillgängliga data.
** Förändring i procent.
Anmärkning 1: Snedstreck (/) markerar brott i serie.
Anmärkning 2: I regel per 31/12. För Sverige avser anställda årsmedeltal. Danmark inkluderar arbetslösa.
Anmärkning 3: Grekland 2000 avser 2001. Portugal 2000 avser 2002. Lettland 2000 avser 2003. Litauen 2000 avser 2001. Turkiet 2010 avser 2008.

Den fackliga organisationsgradens nedgång på tolv procentenheter i Sverige 2000–2020 är stor även ur ett internationellt perspektiv. Av de 31 länderna i tabell 17.5 är tappet i procentenheter större endast i Finland, Slovenien, Tjeckien och Slovakien (med reservation för att flera länder saknar data för hela perioden). Relativt sett är den fackliga tillbakagången emellertid avsevärt större än i Sverige i sexton av länderna (minst 30-procentig nedgång). I Slovenien och Tjeckien har andelen fackligt anslutna mer än halverats sedan år 2000. I Ungern och Litauen har fackföreningarna förlorat sex av tio medlemmar, i Slovakien och Estland sju av tio. Även i Australien, Lettland, Polen och Turkiet är medlemsförlusterna mycket stora. Däremot har organisationsgraden inte minskat alls i Italien och Sydkorea. USA och Frankrike kännetecknas av relativt stabil anslutningsgrad, men på en mycket låg nivå. Detsamma gäller Spanien på en något högre nivå. Bland de tre största ekonomierna i tabell 17.5 tillhör färre än var femte anställd en facklig organisation i Tyskland och Japan, i USA endast var nionde.

Källor till avsnitt 17.4

Sverige 2000-: specialkörningar av AKU årsmedeltal anställda 16-64 år exklusive heltidsstuderande som arbetar vid sidan om studierna.

Danmark 2000-2012 och 2015-2016: egna beräkningar utifrån uppgifter från Danmarks Statistik och danska LO. Danmark 2013-2014: Anders Kjellberg & Christian Lyhne Ibsen (2016) "Attacks on union organizing: Reversible and irreversible changes to the Ghent-systems in Sweden and Denmark", i Trine Pernille Larsen & Anna Ilsøe (red.) Den danske model set udefra - komparative perspektiver på dansk arbejdsmarkedsregulering. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag tabell 3 sid. 292 där det bör observeras att 2015 avser kvartal 4 2014 och 2014 kvartal 3 2013. Danmark 2017-2019: egna beräkningar utifrån uppgifter från Danmarks Statistik:

https://portal.research.lu.se/portal/sv/publications/attacks-on-union-organizing(f4a5bbdb-23b2-49a7-b6f6-d47427825de9).html

Finland 2000-2010 IDS (Income Distribution Survey) från Petri Böckerman, Labour Institute for Economic Research, Helsingfors; 2011- OECD.Stat

Norge: Kristine Nergaard (2020) Organisasjonsgrader, tariffavtaledekning og arbeidskonflikter 2018/2019 Fafo-notat 2020:12. Oslo. https://www.fafo.no/images/pub/2020/10332.pdf

samt kompletterande uppgifter från Kristine Nergaard.

Storbritannien (United Kingdom) 2000-: Trade Union Membership, UK 1995-2019: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/887740/Trade-union-membership-2019-statistical-bulletin.pdf

Japan: JILPT Statistical Information. Main Labor Economic Indicators (Tokyo, Japan), 29 January 2021: https://www.jil.go.jp/english/estatis/eshuyo/pdf/eshuyo202101.pdf

Sydkorea: 2000-: Korea Ministry of Employment and Labor återgivet i JILPT Statistical Information. Main Labor Economic Indicators (Tokyo, Japan), 29 January 2021

USA: Union Members 2020, News Release January 21, 2021, samt tidigare års pressreleaser. Washington: Bureau of Labor Statistics: https://www.bls.gov/news.release/pdf/union2.pdf

ICTWSS: Database on Institutional Characteristics of Trade Unions, Wage Setting, State Intervention and Social Pacts in 55 countries between 1960 and 2018. Jelle Visser, Amsterdam Institute for Advanced Labour Studies (AIAS), University of Amsterdam, Version 6.1 - November 2019: http://uva-aias.net/en/ictwss (hämtat 19/11 2019): Belgien, Italien, Irland, Kanada, Österrike, Grekland, Slovenien, Tyskland, Nederländerna, Portugal, Australien, Spanien, Schweiz, Mexiko, Tjeckien, Slovakien, Lettland, Polen, Ungern, Sydkorea, Litauen, Frankrike, Turkiet och Estland.

Medlingsinstitutet
Swedish National Mediation Office

Box 1236
111 82 Stockholm

www.mi.se

Tel 08-545 292 40
E-post: info@mi.se

Avtalsrörelsen och lönebildningen 2020
Medlingsinstitutets årsrapport

ISSN 1650-8823